

РОЛЬ ДІАСПОРИ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Нечитайло Анастасія Анатоліївна

На основі аналізу постмодерних підходів до розуміння феноменів нації й національної ідентичності, основних тенденцій глобалізації та розбудови глобального інформаційного суспільства досліджено нові ролі діаспори у формуванні національної пам'яті.

Ключові слова: нація, національна ідентичність, національна пам'ять, глобалізація, глобальне інформаційне суспільство, діаспора, постмодерн.

Глобалізаційні процеси ХХІ ст. актуалізували питання про нові ролі національно-етнічних діаспор. Під впливом інформаційно-комунікативних процесів вони перестають функціонувати у статусах «уламків націй», фрагментів цілісного народу, змушених перебувати в оточенні інших народів, набуваючи натомість статусів важливого складника своєї нації (народу походження) та потужного катализатора її самоутвердження і збереження.

Те саме стосується конструювання й реконструювання національної пам'яті як різновиду колективної пам'яті. Адже невизначеність і фрагментарність життя в епоху формування глобального інформаційного суспільства спонукають звертатися з метою самоідентифікації до минулого. Цим, власне, і зумовлений інтерес до історичної пам'яті не лише людей, які проживають на історичній Батьківщині, а й представників діаспори.

Дослідженню цих проблем присвятили свої праці такі закордонні фахівці, як Еллен Руттен (Університет Бергена, Норвегія) [33], Віджей Агню (Університет Торонто, Канада) [37], Емма Патчетт (Університет Мюнстера, Німеччина) [30] та ін. Однак чимало питань, пов'язаних з осмисленням нової ролі діаспори в епоху глобального інформаційного суспільства, потребують подальшого дослідження. Йдеться, зокрема, про вивчення націєтворчих можливостей соціальних медіа, формування Електронної (віртуальної) української нації (*electronic homeland*) та Цифрової Діаспори (*Digital Diaspora*).

Метою даної статті є з'ясування впливів глобалізаційних тенденцій та інформаційних впливів на процеси націєтворення, формування національної ідентичності та національної пам'яті не тільки в середовищі громадян, які проживають на території України, а й представників української діаспори. Одне з основних завдань дослідження полягає у визначенні тих істотних коректив, які вносить аналіз ролі національної пам'яті та особливостей національної пам'яті діаспори в умовах інформаційного суспільства до розуміння змісту понять «нація», «національне будівництво», «глобальне інформаційне суспільство» тощо.

Національна пам'ять етнонаціональних діаспор в епоху глобалізації

Існування такої спільноти людей, як нація, неможливе без національної пам'яті, яка є похідною від ширшого за змістом поняття колективної пам'яті. Останнє є важливим елементом самоідентифікації кожного індивіда у його відносинах з іншими в межах певної спільноти [12, с. 225].

При цьому слушно зауважити, що історія нації та її історична національна пам'ять – поняття далеко не тотожні. Історія – це істинне, об'єктивно-універсальне знання, тоді як пам'ять є завжди суб'єктивною, «чиєюсь пам'яттю», зумовленою досвідом та інтересами якоїсь соціальної групи. Історію можна представляти як універсальну пам'ять роду

людського. Але такої універсальної пам'яті просто не існує, оскільки будь-яка колективна пам'ять має своїм джерелом певну соціальну групу, обмежену у часі і просторі [22, с. 20].

Отже, під історичною пам'яттю слід розуміти один із найскладніших феноменів суспільної свідомості, який складається з уявлень людей, приналежних до певної соціальної групи, про минуле нації, держави [12, с. 223]. Зафіксована у формах знань, культурних стереотипів, символів, міфів, історична пам'ять є унікальною сукупністю уявлень національної спільноти про своє минуле [7, с. 72].

Національна пам'ять засновується на історичній пам'яті народу, включаючи фактично всю ретроспективну інформацію, «природним» способом закарбовану в пам'яті народу, атрибутах його духовної та матеріальної культури.

За умов посилення неоднозначних тенденцій, зумовлених глобалізацією, яка кидає потужний виклик традиційним культурам, саме національна пам'ять має відігравати роль консолідуючого чинника стосовно етносів, націй та етнонаціональних діаспор. Адже глобалізації властиве тяжіння до уніфікації всупереч плеканню національної пам'яті як неодмінного компонента національної та державницької свідомості [20, с. 56].

Я. Ассман умовно поділив колективну пам'ять на культурну й комунікативну. Він зазначав: комунікативна пам'ять – це усна традиція, що виникає в контексті взаємодії між індивідами у повсякденному житті, «жива пам'ять», спогади про події, орієнтовані на нещодавнє минуле. Щодо культурної пам'яті, то це символічна форма трансляції й актуалізації культурних смислів, що виходять за межі досвіду індивіда чи групи, яка орієнтована на збереження міфічної історії у формі образів і традицій [1, с. 368].

Концепція «культурної пам'яті» дуже важлива для діаспорних досліджень. Важливо враховувати, що кожний діаспорний письменник (чи будь-який представник діаспори взагалі) має свій «вантаж відповідальності», морально-етнічний обов'язок зберігати культурну пам'ять. Саме це почуття необхідності збереження минулого є одним із факторів діаспорної ідентифікації [30].

Скандално відомий своїми «Сатанинськими віршами» представник індійської діаспори у Великій Британії Салман Рушді, виступаючи проти «культурних кордонів», вважає водночас ідентичністю представників діаспори «переломною» за своєю природою та відзначає «зберігаючи роль культурної пам'яті» як збереження себе на Батьківщині [32].

Необхідно також зазначити, що концепцію культурної пам'яті діаспори необхідно розглядати відповідно до концепції колективної оповіді, пам'яті і травми, оскільки національна пам'ять нерозривно пов'язана з історичними травмами й «більшість етнічних меншин зосереджують свої колективні ідентичності на пам'яті про минуле», а «жертви соціальної травми та їх нащадки цілеспрямовано і явно вербують запам'ятовування як форму розширення прав і можливостей, формування ідентичності» [31, с. 335].

До взаємопов'язаних елементів історичної пам'яті належать: спогади про витоки своєї власні та своїх предків; уявлення про історичне становлення власного етносу; спогади про часи різноманітної «величі» (політичної, економічної, духовної), «персоніфікована» історична пам'ять – образи та вчинки героїв, святих, видатних суспільних діячів, військових та ін.; спогади про взаємини з навколишніми державами (найчастіше це спогади про війни); конфесійна пам'ять, основою якої є уявлення про культові обряди, прийняття релігії, про її долю [16, с. 5–7]. Структуру історичної пам'яті також розглядають як сукупність її складників: знання, мова, традиції, обряди та звичаї, цінності, символи, усна народна творчість, історичні образи тощо [9, с. 156].

Саме ці елементи історичної пам'яті сформували як серед населення України, так і представників української діаспори колективні уявлення про власне минуле. Важливо наголосити, що різні діаспори мають різні погляди на українські реалії. Оскільки історична пам'ять є усталеною у певній спільності, то можна говорити про те, що кожна з діаспор матиме власну історичну пам'ять [4].

Існує безліч факторів, які впродовж тривалого часу впливали і продовжують впливати тією чи іншою мірою на формування відмінностей історичної свідомості як серед громадян України, так і представників діаспори.

Одним зі сталих чинників формування різних моделей пам'яті є довготривале перебування українських земель у складі кількох державних утворень – Речі Посполитої, Московського царства, а згодом Російської імперії та СРСР, Австро-Угорщини. Впритул до етнічного складника долучається мовна ідентифікація як ще одна визначальна ознака нації, дотична до її історичної свідомості. Вияви амбівалентності історичної пам'яті зумовлюються й відмінностями соціального складу, ідеологічної орієнтації, приналежністю до кількох конфесій християнства тощо [19, с. 53].

Насправді розподілів, які впливають на формування історичної свідомості громадян, Стратегічні пріоритети, № 2 (31), 2014 р.

набагато більше, і не тільки географічних, а й генераційних, соціальних, економічних, конфесійних тощо. Але наявність багатьох сполучних ланок щодо національної історії дає можливість як мешканцям усіх земель України, так і представникам діаспори відчувати себе часткою однієї нації [19, с. 57].

Разом з тим важливо наголосити, що діаспорам властиве «зависання» в епосі домодерну й культивування наративів, які ідеалізують ситуації, пов'язані з країною походження. Така «нездорова романтизація» часто призводить до різноманітних непорозумінь, оскільки зазвичай з'ясовується, що ідеалізована діаспорою історична Батьківщина не відповідає фактам дійсності, а це призводить до різних форм невдоволення.

Роль закордонного українства у процесах націєтворення

Українська ідентичність тією чи іншою мірою властива представникам як західної, так і східної діаспори, що має потужний вплив на формування внутрішнього та міжнародного іміджу та бренду «Україна». Головна проблема української ідентичності представників української діаспори – зростаючий від покоління до покоління брак можливостей зворотного зв'язку між емігрантами та Батьківщиною походження, її культурою, що певною мірою надолужує середовище Інтернету. Хоча відсутність національної пам'яті або істотні відмінності в таких «пам'ятях діаспор» є чи не головною причиною культурного розриву між нацією та її діаспорою.

Ті представники діаспори, які все ж зберігають етнічну ідентичність, національну пам'ять, культуру, звичаї та мову, утворюють товариства, засновують школи, університети, дослідницькі інститути, центри для вивчення рідної історії, культури, спадщини. Усі їхні зусилля спрямовані на збереження своїх етнічних коренів, історичної пам'яті та розвиток ідентичності. Значні можливості для цього створюють інтернет та різноманітні соціальні мережі, які сприяють збереженню етнічної самосвідомості української діаспори протягом тривалого часу без асиміляції навколишнім середовищем.

Феномен діаспори не можна ігнорувати у процесі управління політичним і культурним розвитком нації. Адже емігранти та їхні нащадки утворюють те своєрідне непомітне «культурне посольство», що функціонує в тій чи іншій країні і створює привабливий імідж своєї історичної батьківщини за кордоном, рекламуючи її цілком певну геополітичну, культурну й історичну значущість [3, с. 222].

Тому нині вельми актуальним є вивчення життя української діаспори у близькому й далекому зарубіжжі, її діяльності задля збереження національної пам'яті, духовних і культурних традицій. Адже в умовах інформаційної глобалізації національна пам'ять стає одним із механізмів захисту нації.

Тут доречно процитувати відомий вислів Джорджа Сантаяна: «Ті, хто не пам'ятають історії, не знатимуть майбутнього». Отже, найголовнішим для української діаспори є збереження історичної пам'яті українського народу.

Історичне минуле необхідне суспільству для моделювання свого подальшого шляху, для того щоб очистити своє сумління перед майбутнім та обрати правильний шлях для всього суспільства [4].

Наразі в Україні та в українській діаспорі національний наратив «переформатовується», оскільки інтенсивно розвивається інформаційно-комунікативний простір. Звідси виникає необхідність такої форми культурної дипломатії, як упровадження у глобальний інформаційний простір національного історичного контенту задля активного залучення закордонних українців не лише до культурного діалогу, а й до активної участі у політичному житті історичної Батьківщини.

Водночас, хоча історична пам'ять поряд із мовою та культурними традиціями є одним із важливих чинників консолідації суспільства, необхідно брати до уваги істотні та неістотні розбіжності в колективних уявленнях про минуле громадян «материкової» України та представників її діаспори.

Так само слід акцентувати увагу на незгодах і гострих конфліктах довкола тлумачення певних «історичних травм» на Заході та в Центрі й на Південному Сході нинішньої України, що використали різноманітні «сепаратисти» (термін є досить умовним і радше політично мотивованим, аніж науково точним) і зовнішні сили, які їх підтримували, під час драматичних подій 2014 р. Герої національно-визвольного руху з числа воїнів ОУН-УПА сприймаються на Заході та в Центрі України, в західній частині української діаспори (особливо у США та Канаді) однозначно позитивно, тоді як на Сході й на Півдні України – переважно негативно. Отже, національна пам'ять нині виявилася чинником не консолідації, а деконсолідації українського суспільства.

Водночас важко погодитися з традиційними для певної частини українських націоналістів твердженнями щодо «неукраїнськості» чи «неповноцінної українськості» населення

Сходу й Півдня України, які є неправильними з фактологічної точки зору та шкідливими з точки зору інтересів національної єдності України, протидії сепаратизму тощо. Адже, якщо однією з основоположних ознак нації сучасного (модерного) типу є відсутність ксенофобії, то умовний український «Схід» є багато в чому прогресивнішим і модернішим від умовного «Заходу».

А. Умланд та А. Шеховцов, посилаючись на дані соціологічного дослідження Н. Паніної, звернули увагу на таке парадоксальне явище, як тісна кореляція сильних прозахідних настанов західних українців і молодого покоління українського населення загалом, з одного боку, і ступенем прийнятності для них ксенофобських настроїв – з іншого. «Ті регіони й соціальні групи, які вважаються зазвичай найбільш «проєвропейськими», парадоксальним чином перебувають нині на значно більшій відстані від деяких базових європейських цінностей повоєнного періоду, аніж «проросійськи» налаштовані східні регіони. Наприклад, електорат Ющенко є набагато більш антисемітським, аніж електорат Януковича». Автори пояснили цей феномен переважанням на Заході України сільського населення з притаманною йому етнократичністю, а на Сході – міського, зауваживши водночас, що «поширення ксенофобських стереотипів серед молоді є поганим віщуванням» [29].

Низка трагічних подій, травматичних для свідомості українців, які проживають не лише на території України, а й поза її межами – представників української діаспори, спричиняють «історичні травми», які призводять до діаметрально протилежних настанов щодо національних проблем представників різних діаспор, зокрема східної та західної.

Прикладом поєднання ініціатив широких верств громадськості з активною підтримкою представників діаспори є національний історичний наратив Голодомору, який вдалося меморіалізувати як трагічну сторінку вітчизняної історії, визнавши її актом геноциду на міжнародному рівні.

Прецедент визнання Голодомору геноцидом українського народу як приклад консолідації національної пам'яті

Проблема Голодомору 1932–1933 рр. в УРСР заперечувалася й замовчувалася, натомість постійно перебуваючи у полі зору української західної діаспори [8, с. 121]. Саме завдяки активним діям української діаспори

(зокрема канадської), які продовжуються й нині, світ дізнався про страшні події Голодомору [24, с. 168].

Одним із міжнародних заходів з поширення правди про Голодомор, який відбувся під гаслом «Україна пам'ятає – світ визнає», стала акція «Незгасима свічка пам'яті», ініційована Міжнародним координаційним комітетом Світового конгресу українців, яка розпочалася 6 квітня 2008 р. в Австралії, побувала у 150 містах 33 країн світу і в листопаді того ж року повернулася в Україну. 18 квітня «Незгасима свічка пам'яті» прибула до Канади й побувала в 17 містах [24, с. 167].

При Канадському інституті українських студій (КІУС) Альбертського університету створено консорціум із вивчення Голодомору в Україні. Він не лише досліджує ці проблеми, а й поширює інформацію про Голодомор, щоб канадське суспільство знало якомога більше про українську трагедію, щоб ця тема була представлена у шкільних програмах з історії тощо. До консорціуму увійшли відомі на Заході та в Україні науковці з університетів Торонто, Ратгерського, Стенфордського, Гарвардського університетів та Інституту історії НАН України. В Альбертському університеті вийшла друком англійською мовою збірка про Голодомор 1932–1933 рр. в Україні «Хрестоматія Голодомору» (*The Holodomor Reader*), що містить основні джерела та матеріали, багато з яких раніше ніколи не видавалися англійською [25].

У тому, що нині понад сто країн світу визнали і засудили Голодомор 1932–1933 рр., безперечно, велика заслуга української зарубіжної громади. Попри те, що від часів однієї з найбільших трагедій українського народу минуло вже понад 80 років, питання Голодомору й нині є одним із провідних напрямів діяльності української діаспори [8, с. 132]. Коли щороку 17 листопада українці у всьому світі вшановують пам'ять жертв Голодомору 1932–1933 рр., до них долучаються іноземні дипломати, політики, військові, депутати, представники урядів Канади, США, Франції, Німеччини, Італії, Австралії та інших країн.

У контексті визнання Голодомору на всіх урядових рівнях актом геноциду проти українського народу [8 с. 132] неможливо не віддати данину поваги Джеймсу Мейсу – видатному українознавцю, професору Києво-Могилянської академії, який одним із перших серед західних дослідників оприлюднив концепцію штучного Голодомору 1932–1933 рр. в Україні як акту геноциду. У статті «Спадщина Голодомору: Україна як постгеноцидне суспільство» Дж. Мейс дав вичерпну відповідь на за-
Стратегічні пріоритети, № 2 (31), 2014 р.

питання, чому в нього, американця індіанського походження, з'явився інтерес до дослідження української трагедії: «...Тут мені треба пояснити, чому саме я, корінний американець, займався цією темою і навіщо це мені було треба? Мене не раз про це питають, і не раз мені хотілося запитати у відповідь: а що потрібно було мільйонам росіян, євреїв, вірменів, зрештою, українців у цій далекій, Богом забутій країні – моїй Америці? Тому що американські громадяни українського походження вимагали досліджень, і мені судилася така доля, що ваші мертві вибрали мене. І так само, як не можна займатися історією голокосту і не стати хоч би напів'євреем, так само не можна займатися історією дослідження голодомору і не стати хоча б напівукраїнцем. Я втратив над цією роботою забагато років, щоб Україна не стала більшою частиною мого життя. Зрештою, кажучи словами Мартіна Лютера, тут я стою, бо інакше не могу».

Заслуга Дж. Мейса полягає передусім у тому, що він чітко усвідомлював: штучно створений голод першої половини ХХ ст. викликав не лише смерть, а й спричинив духовну руїну України, нищив український народ як націю, руйнував віру в одвічні ідеали, спричинив занепад культури, мови, традицій [27]. У своїх працях Дж. Мейс виніс такий урок Голодомору як геноциду: «Нехай нав'язаний Радами міф про дружбу народів зміниться на справжнє і добровільне видужання від поганої радянської спадщини через дружбу і взаємне розуміння» [14].

За допомогою соціальних мереж закордонні українці організують масштабні міжнародно-інформаційні кампанії не тільки з нагоди міжнародного визнання Голодомору, а й із багатьох інших питань, що стосуються збереження національної пам'яті.

На шляху до модерного розуміння української нації та націєтворення

Не слід забувати, що чимало видатних особистостей українського походження не були етнічними українцями. Зокрема, серед науковців, які стали Нобелівськими лауреатами, були такі уродженці України, які на момент присудження їм Премії Нобеля були громадянами інших країн. Шість українців одержали найвищу міжнародну відзнаку в усіх номінаціях (окрім премії Миру).

У 1908 р. Ілля Мечников був нагороджений Нобелівською премією у галузі фізіології та медицини як підданий Російської імперії (народився на Харківщині, працював в Україні).

У 1952 р. Премію Нобеля в галузі фізіології та медицини отримав Зельман Ваксман (народився у Прилуках на Чернігівщині, удостоєний премії за відкриття першого антибіотика, ефективного при лікуванні туберкульозу, – стрептоміцину; нагороджений як громадянин США, куди емігрував у 1911 р.).

У 1966 р. Нобелівським лауреатом у галузі літератури як громадянин Ізраїлю став Йосиф Шмуель Агнон (народився в Бучачі на Тернопільщині).

У 1971 р. як громадянин США Премію Нобеля в галузі економіки отримав Саймон Кузнець (народився в Харкові).

Нобелівським лауреатом у галузі хімії у 1981 р. став Роальд Хофман (народився на Львівщині, у 1949 р. емігрував до США).

У 1992 р. Премію Нобеля у галузі фізики отримав Георгій Харпак (Жорж Шарпак), який народився на Рівненщині (премію отримав як громадянин Франції).

У єврейській родині емігрантів з Чернівців народився Нобелівський лауреат у галузі фізики 1969 р. Мюррей (Марі) Геллман.

Письменниця О. Забужко має рацію, коли закликає українців до більшої активності у плані «штурму нобелівських висот»: «Робіть що-небудь! Бо ось ці всі українські жалі та плачі, що ми такі хороші, красиві, а нас ніхто не знає і нас ніхто не цінує... Натомість ні разу не виникало питання, а що ми самі зробили для того, щоб нас знали і нас цінували? Тобто ми досі є країною, яка елементарно не навчилась говорити про себе. Не треба з цього роздувати щось екстраординарне. Треба просто робити свою роботу і треба подавати... Кожного року необхідно, щоб було ім'я українського письменника серед кандидатів (на Премію Нобеля. – *авт.*). Ну не попадуть вони в шорт-лист, ну то хай. Не має значення. Але треба, щоб у дужках завжди було Юкрейн, Юкрейн, Юкрейн...» [28].

Зміцнення та розширення комунікативних зв'язків з українською діаспорою не тільки є певним обов'язком України як історичної Батьківщини всіх зарубіжних українців, а й має на меті збереження національної пам'яті й досягнення певних політичних та економічних цілей.

З боку України як історичної Батьківщини мільйонів закордонних українців необхідно запроваджувати різноманітні напрями роботи з українською діаспорою, використовувати широкий спектр дій, зокрема інформаційних, які матимуть контент формування та збереження національної пам'яті, національної специфіки. Отже, збереження національної пам'яті представників української діаспори

має бути стратегічним пріоритетом нашої держави.

Проблема національної пам'яті останніми роками стала предметом уваги не тільки науковців, вона активно обговорюється в інтернеті та соціальних мережах. У ці дискусії залучаються не лише українці, які проживають на території України, а й закордонні українці. Це дає змогу об'єднати не лише громадянське суспільство, а й усіх етнічних українців в єдине електронне громадянське українське суспільство.

Епоха глобального інформаційного суспільства – це подолання розриву у відстані з представниками української діаспори. Інтернет і соціальні мережі стали одним із найбільш актуальних засобів формування історичного світогляду закордонних українців. Політика пам'яті, що реалізується на інтернет-порталах, безпосередньо впливає на формування національної свідомості як громадян України, так і представників української діаспори. Саме завдяки інтернету впроваджуються масові історичні наративи, які впливають на формування національної пам'яті світового українства.

*За допомогою інтернету забезпечуються можливості вільного доступу користувачів до надбань української діаспори. Протягом уже понад 125 років українська еміграція в різних країнах світу, прагнучи зберегти національну та культурну ідентичність, видавала й видає значну кількість книжкових, періодичних і неперіодичних видань. Це великий шар інформації, який з об'єктивних і суб'єктивних причин залишається невідомим не тільки широкій громадськості, а й науковцям. З огляду на зазначене Інститут журналістики і масової комунікації Класичного приватного університету (Запоріжжя) за підтримки ентузіастів та людей доброї волі ініціював створення електронної бібліотеки української діаспори *Diasporiana* (DIASPORIANA.ORG.UA) [23].*

У соціальній мережі *Facebook* створено велику кількість груп, учасники яких є представниками української діаспори та громадянами України: «Українці за кордоном», «Усі Українці планети «Земля»», «Українська діаспора: учора, сьогодні, завтра» та ін. У цих групах активно обговорюються актуальні питання внутрішньої та зовнішньої політики, національної пам'яті тощо.

Головним завданням і метою групи «Українська діаспора: учора, сьогодні, завтра» є ґрунтовне і предметне обговорення історичного досвіду, сучасного стану та перспектив розвитку української діаспори. Ця група має свої правила, налічує близько 850 учасників, активно обговорює останні події в Україні.

Активною й чисельною групою є «Українці в Канаді (*Ukrainians in Canada*)», до якої входять близько 3 тис. учасників. Вони надають важливу інформацію: адреси, телефони, сайти найбільших і найпотужніших організацій української діаспори в Канаді, зокрема таких, як:

- «Суспільна служба українців Канади» (<http://www.ucss.info/>);
- «Конгрес українців Канади» (<http://www.ucc.ca/>);
- «Конгрес українців Канади – відділ Торонто» (<http://www.ucctoronto.ca/>);
- «Міжнародна організація українських громадян «Четверта хвиля»» (<http://www.Athwave.org/index.php>);
- «Світова федерація українських жіночих організацій» (<http://wfuwo.org/>);
- «Ліра українців Канади» (<http://www.lucorg.com/>);
- «Організація української молоді для патріотичного, всебічного самовиховання «Пласт Канада»» (<http://www.plast.ca/>);
- «Українсько-канадський дослідно-документаційний Центр» (<http://www.ucrdc.org/>);
- «Спілка української молоді в Канаді» (<http://www.cym.org/ca>).

Варто зазначити, що в мережі *Facebook* існує велика кількість груп, проектів закордонних українців із майже кожної країни світу, де вони проживають: «Українці в Італії», «Українці Андорри», «Українці Каліфорнії», «Українці у Франції», «Українці Нью-Йорка», «Українці в Кувейті», «Українці в Польщі» та ін. Учасники цих груп активно залучаються до обговорення різних політичних, історичних, культурних та інших питань, відстоюють свої позиції, діляться досвідом, інформацією, думками, що свідчить про небайдужість представників української діаспори до своєї Батьківщини. Чисельність груп і учасників у мережі зростає дуже швидко, що свідчить про активне залучення світового українства в єдине віртуальне українське суспільство, яке не має кордонів.

Політичні конфлікти довкола питань національної пам'яті у Мережі досить часто набувають форм палких дебатів. Особливо це стосується пам'яті про Другу світову війну та радянський соціалізм (комунізм).

Зберегти пам'ять, зокрема і завдяки проектам «Війни», є транснаціональним прагненням, над якими співпрацюють університети Кембриджа, Гельсінкі, Тарту, Гронінгена і Бергена. Вони уважно вивчають «війни пам'яті» у Східній Європі з різних поглядів, зокрема і щодо України.

Команда Бергена фокусується на рисах цифрового середовища медіа у процесі реалізаційних пріоритетів, № 2 (31), 2014 р.

зації проекту під назвою «Цифрові війни: Цифрові діаспори і мови пам'яті», де досліджуються світи українських і російських соціальних медіа, чий користувачі знайшли себе у вимірах цифрових воєн. Проект Берген фокусується на веб-опосередкованій пам'яті, особливо в цьому регіоні, вивчення якого потребує вишуканого розуміння «травм оповідей» і посттравматичних ідентичностей [33, с. 171–172].

Члени блог-спільноти *Russia-Ukraine* палко сваряться між собою через суперечності щодо розуміння ролей двох країн у Другій світовій війні. На відповідному сайті обговорюються питання територіальної цілісності України та ролі пам'яті у визначенні географічних меж національного суверенітету.

Учасники соціально-мережевої групи «Росія–Україна–Білорусь» обговорюють радянські репресії в Україні, тоді як групи, зареєстровані на українських сайтах соціальних медіа на зразок *Facebook* (*www.connect.ua*), борються за відновлення суспільної пам'яті про Українську повстанську армію (УПА) і шанування її ветеранів.

Інтернет кардинально змінює можливість пам'яті подорожувати між поколіннями та громадами, й саме тому цифрові медіа мають визначальне значення для культури пам'яті в Україні, де минуле живе як сьогодні й активно в нього вторгається, про що яскраво засвідчили трагічні події 2014 р. Отже, не дивно, що цифрові громади швидко стають політизованими. Мова пам'яті-онлайн – це саме та мова, що розгортається в «діаспорі» або у транснаціональній «публічній сфері» глобального українства, де певні національні ідентичності розвиваються, а їх наративи пам'яті переплітаються та об'єднуються у Цифрову діаспору, де політичні опоненти обмінюються думками, репліками однією мовою, не знаючи один одного «в лице» (оффлайн), і зокрема з точок зору мовної, географічної, політичної ідентичності один одного тощо [33, с. 173].

Таким чином, формується «Електронна (віртуальна) українська спільнота» (*electronic homeland*), і це не тільки ті, хто проживає на території України, а й українська діаспора. До цієї спільноти слід віднести не лише етнічних українців, а й кожну людину, яка ідентифікує

себе як «українець» у політико-культурному сенсі цього поняття.

«Українець» у вимірах глобального інформаційного суспільства – це не лише титульний етнос, що дав назву країні, державі та її символам. Це і якісно нова політична спільнота – глобальна українська нація, яка формується не лише завдяки зусиллям держави Україна, її громадян та діаспори, а й завдяки можливостям новітніх політико-комунікативних мережевих технологій. Ідеться, зокрема, про націєтворчі можливості соціальних медіа на зразок *Facebook*, *Twitter* та ін.

Висновки

Українська нація не обмежується кордонами держави Україна, а українцями за самовизначенням є не лише ті громадяни України, які проживають на території нашої держави, а й ті, хто проживає поза її межами.

Світовий досвід свідчить, що в епоху формування глобального інформаційного суспільства необхідною передумовою існування й розвитку нації є національна самоідентифікація людей незалежно від території проживання та мови спілкування, але яка неможлива без збереження національної пам'яті.

Національна пам'ять – це основа національної самосвідомості. Для нашої держави особливо важливим моментом у переосмисленні історії є подолання стереотипів, позбавлення від синдрому жертви та формування нової політики – політики пам'яті, націєтворчої за змістом.

В епоху формування глобального інформаційного простору Інтернет (зокрема середовище соціальних мереж) є одним із найвпливовіших засобів запровадження політики пам'яті та конструктивного діалогу з представниками діаспори.

Тому дуже важливою нині є інформаційна підтримка представників української діаспори з боку держави задля створення потужної Електронної Асоціації Українців, які проживають за кордоном. Щоб держава не «пасла задніх», а була попереду в інформаційних магістралях задля обговорення та вирішення важливих національних питань, і зокрема – питань збереження національної пам'яті, які повинні не ділити, а консолідувати націю.

Список використаних джерел

1. Ассман Я. Культурная память: письмо, память о прошлом и политическая идентичность в высоких культурах древности / Я. Ассман. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 368 с.
2. Берегова Г. Д. Зміна морального статусу особистості в постмодерному просторі / Г. Д. Берегова // Вісн. Житомир. держ. ун-ту. – 2012. – № 63. – С. 13–16.

3. *Бондарук С. О.* Міжнародний краєзнавчий туризм як чинник розвитку національної ідентичності / О. С. Бондарук // Проблеми культурної ідентичності та культурний проект Європи : матер. міжнар. наук. конф. – Острог, 2009 – С. 219–228.
4. *Гирич І.* Чому необхідно переосмислювати минуле? / І. Гирич, Ю. Шаповал. – К. : фонд Конрада Аденауера, 2010. – № 16. – 44 с.
5. *Горбатенко В. П.* Політичне прогнозування : теорія, методологія, практика / В. П. Горбатенко. – К. : Генеза, 2006. – 400 с.
6. *Дацюк Г.* Княгиня в царстві духу / Г. Дацюк // Голос України. – 1991. – 10 грудня.
7. *Зерній Ю.* Історична пам'ять як об'єкт державної політики // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 1 (2). – С. 71–76.
8. *Ковальчук О. О.* Боротьба за правду про великий голод (Заходи української громади США та Канади з визнання Голодомору 1932–1933 років в УСРР) / Олена Ковальчук // Міжвідомчий зб. наук. пр. / НАН України, Інститут історії України. – К., 2008. – С. 121–134.
9. *Коник А.* Історична пам'ять та політика пам'яті в епоху медіакультури / А. Коник // Вісн. Львів. ун.-ту. – 2009. – Вип. 32. – С. 153–163.
10. *Леви-Стросс К.* Структурная антропология / К. Леви-Стросс; пер. с фр. В. В. Иванова. – М. : Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2001. – 512 с.
11. *Лиотар Ж.-Ф.* Состояние постмодерна / пер. с фр. Н. А. Шматко. – М. : Институт экспериментальной социологии ; СПб. : Алетейя, 1998. – 160 с.
12. *Маклюк О. М.* Історична пам'ять та політика пам'яті в умовах трансформації Центрально-Східної Європи / О. М. Маклюк / Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, 2011. – Вип. 30. – С. 223–232.
13. *Масенко В.* Історична пам'ять як основа формування національної свідомості // Укр. іст. журн. – 2002. – № 5. – С. 49–62.
14. *Джеймс Мейс.* Урок геноциду : Чи був Голодомор геноцидом? / Мейс Джеймс // День. – 2003. – 25 вересня (№ 170). – С. 4.
15. *Мелетинский Е.* Клод Леви-Стросс. Только этнология? / Е. Мелетинский // Вопросы литературы. – 1971. – № 4. – С. 121.
16. *Новікова К.* Історична пам'ять і етнічність / К. Новікова // Збірка студентського наукового товариства «Гаудеамус Ігітур» (Історичний факультет). – Донецьк : ДонНУ, 2001. – Вип. 4. – С. 5–7.
17. *Ожеван М. А.* Націєтворення як «модернізація навіздогін»: суперечності між модерном, домодерном і постмодерном / М. А. Ожеван // Стратегічні пріоритети. – 2013. – № 2. – С. 12–21.
18. *Ренан Е.* Що таке нація? / Е. Ренан // Націоналізм : Антологія. – 2-ге вид. – К. : Смолоскип, 2006. – С. 261.
19. *Симоненко І. М.* Особливості структури історичної пам'яті українського народу та шляхи формування національного історичного нарративу / І. М. Симоненко // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 1 (10). – С. 51–61.
20. *Солдатенко В.* Проблеми політики національної пам'яті і завдання її наукового забезпечення / В. Солдатенко // Вісн. НАН України. – 2011. – № 12. – С. 52–63.
21. *Степико М. Т.* Українська ідентичність: феномен і засади формування : моногр. / М. Т. Степико. – К. : НІСД, 2011. – 336 с.
22. *Хальбвакс М.* Социальные рамки памяти / Морис Хальбвакс / пер. с фр. и вступ. статья С. Н. Зенина. – М. : Новое изд-во, 2007. – 348 с.
23. *Електронна бібліотека «Diasporiana»* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://diasporiana.org.ua/>
24. *Ковальчук О. О.* Українська діаспора Канади за визнання Голодомору 1932–1933 років в УСРР / О. О. Ковальчук, І. Г. Майдан [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/2166>
25. *Кульчицький С.* Українська діаспора спромоглася донести світові правду про голод [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://4vlada.net/obshchestvo/stan-slav-kulchitskii-ukra-nska-d-asporaspromoglasya-donesti-sv-tov-pravdu-pro-golod>
26. *Ожеван М. А.* Українська національна ідея та культурополітика наздоганяючої модернізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n18texts/ozevan.htm>
27. *Онишко Л.* Джеймс Мейс – серце, віддане Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://memorialholodomors.org.ua/uk/events/archiveevents/in2013/243>
28. *Стельмашова У.* Нобелівська премія тікає від України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://stelmashow.livejournal.com/114599.html?thread=1518247#t1518247>
29. *Умланд А.* Праворадикальная партийная политика в постсоветской Украине и загадка электоральной маргинальности украинских ультранационалистов в 1994–2009 гг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.academia.edu/2716459/_1994-2009_

30. *Patchett E.* Cultural Memory [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.itn-cohab.eu/wiki/cultural-memory>
31. *Larson P.* Reconsidering Trauma, Identity and the African Diaspora : Enslavement and Historical Memory in Nineteenth-Century Highland Madagascar. *The William and Mary Quarterly* 56 (2). – 1999. – P. 335–362.
32. *Rushdie S.* Imaginary Homelands : Essays and Criticism 1981–1991. London : Granta Books. – 1991.
33. *Rutten E.* Web Wars : Digital Diasporas and the Language of Memory (An Announcement of the HERA Research Project, University of Bergen) *Digital Icons : Studies in Russian, Eurasian and Central European New Media*, No4. –2010. – P. 171–176.
34. *Seton-Watson H.* Nations and States. A Inquiry into the Origins of Nations and the Politics of Nationalism. Boulder (Colo.), 1977. – P. 5.
35. *Smith A.* Ethno-symbolism and the Study of Nationalism // Nations and Nationalism. A Reader. Ed. by Ph. Spenser and H. Wollman. – New Brunswick, New Jersey : Rutger University Press, 2005. – P. 9–43.
36. *Smith A.* Interpretation of National Identity / A. Smith // Modern Roots : Studies of National Identity. Ed. by A. Dieckhoff and N. Gutierrez. – Aldershot : Ashgate, 2001. – P. 21–56.
37. *Vijay Agnew.* Diaspora, Memory, and Identity : A Search for Home, University of Toronto Press, Scholarly Publishing Division, 2005. – 260 p.